

Občan Kane

Základní info:

Rok: 1941
Scénář: Orson Welles, Herman J. Mankiewicz
Kamera: Gregg Toland
Režie: Orson Welles
Produkce: Orson Welles, George Schaefer
Hrají: Orson Welles, Joseph Cotten, Dorothy Comingore, Ruth Warrick, Everett Sloane, William Alland

Obsah filmu:

Film je zpracován jako rekonstrukce životních osudů fiktivního, slavného, bohatého a výstředního novinářského magnáta Charlese Fostera Kanea. Po jeho smrti, kterou film začíná, je novinář Jerry Thompson s několika dalšími senzacechtivými novináři pověřen úkolem zjistit význam Kaneovo posledního slova „rosebud“ (růžové poupě). Prostřednictvím uchovaných písemných konverzací a rozhovorů s pamětníky odkrýváme magnátův životní příběh od raného dětství po stáří a dozvídáme se, že Kane, jehož (nejen mediální) slovo má váhu a potažmo rozhoduje o tom, kdo se stane senátorem a prezidentem, prožívá v osobním životě mnoho skandálů, a přestože má moc a prostředky na vše, nač pomyslí, nemá ve skutečnosti nic a umírá opuštěn.

Vlastní názor na film:

Občan Kane je mistrovský kousek díky oku lahodící revoluční filmové řeči ve srovnání s řečí typickou pro tehdejší dobu (viz. Filmová řeč). Na druhou stranu ve mně film nezanechal žádnou emotivní stopu. Příběh o hledání bohatství, ať už materiálního nebo duševního, je nadčasovým evergreenem k diskusi, ale na filmu mi přesto něco chybí – poselství, hlavní sdělení.

Má snímek vést k zamyšlení nad vlastním způsobem života, kdy hlavní hrdina pod tlakem novinářského businessu a obchodu s uměním zapomíná na blízké osoby? Je film o výstředním muži majícím peníze a moc, který na samém konci procitne z materiálního opojení a vzpomene na opravdu šťastné dětství? Jak moc důležitou roli hraje slovo „rosebud“ nesoucí se celým filmem? Pro filmové milovníky a kritiky zajisté představuje symbol/myšlenku celého filmu, pro mě je odhalení jeho podstaty pouhou závěrečnou tečkou.

Myslím, že stejně jako na každý film, ani na Občana Kanea se divák nesmí dívat z donucení, protože mu tak nařizují filmoví kritici, přátelé nebo protože "to už prostě chce mít za sebou". Také se na Kanea nesmí dívat s přehnanými očekáváními způsobenými jeho věhlasem. Stejně jako každý film ho musí především chtít vidět a stejně jako každý film i Kane může své diváky zklamat.

S odstupem času od zhlédnutí filmu si uvědomuji, že film vlastně plynul ladně, bez jakýchkoliv zádrhelů a vad na kráse filmové řeči, a to je nejspíš důvod pro jeho veliké uznání. Při jeho prvním zhlédnutí jsem si chtěl dělat poznámky jako podklad pro tuto recenzi... neúspěšně. Nechal jsem se vtáhnout jeho zpracováním, a tak jsem si jej pustil ještě jednou. V neposlední řadě doporučuji zhlédnout také verzi s komentářem Rogera Eberta, která osvětlí různé filmové triky a části filmové řeči, jež zůstaly divákovi utajeny.

Můj závěr je tedy následující - nadmíru oceňuji technické zpracování filmu s ohledem na tehdejší dobu, nicméně děj do nebe vynášeného snímku mě zanechal chladným, a tak jeho zhlédnutí беру jako nevšední osvětovou událost.

Filmová řeč:

Velmi typické pro film jsou prolínačky. Orson Welles s nimi však postupuje ještě o krok vpřed, kdy na sebe vhodně kombinuje jednotlivé záběry. Za hlavní příklad mohu uvést úvodní scénu filmu, kde se postupnými prolínačkami přibližujeme Kaneovu sídlu, jehož rozsvícené okno je stále ve stejném bodu záběru, dokonce i ve vodním odraze. Záběr, kde mu nová známost hraje na klavír a zpívá, se prolne do stejné situace, kdy už jsou manželé. Nebo záběr na fotku novinářů konkurenčního plátku, která se prolne do zasedání o šest let později, kde již všichni žurnalisté pracují pro Kanea.

Občan Kane nedodrží chronologii vyprávění děje. Film začíná jako dokument o úmrtí a životě Charlese Fostera Kanea, později zjistíme, že si tento dokument promítají žurnalisté chtějící napsat senzaci. Prostřednictvím rozhovorů novináře Jerryho Thompsona s magnátovi blízkými osobami odkrýváme události jeho života od dětství po úmrtí, které jsou proloženy scénami, kde novinář vede vlastní interview.

Hudební doprovod a střih jdou ruku v ruce s rytmem děje. Dlouhé emotivně napjaté záběry či prolínačky podkresluje mysteriózní hudba, zatímco například dokument na začátku filmu nebo úspěšné chvíle Kaneova businessu jsou charakteristické rychlým střihem doplněným dobovou hudbou. Žádná scéna není „hluchá“, na pozadí vždy najdeme nějaké ruchy.

Co filmu strádá na barevnosti, to dohání v práci se světlem. Orson Welles často používá stíny, aby vzbudil divákovu představivost. Může se jednat o stíny osob za dveřmi/okny, tvář Jerryho Thompsona, která většinu času stráví v temnu, nebo záběr, kdy jej opouští první žena a zmizí ve stínu. Velmi pěkné je načasování záběrů, kdy jdoucí osoba vystoupí ze stínu v okamžiku, kdy začne hovořit, resp. naopak zmizí ve stínu s koncem dialogu.

Značný úspěch filmu bych přiřkl práci s kamerou. Film je složen povětšinou z celků, které zabírají nejen herce, ale také nádherně realizované scény, které vtáhnou diváka do děje. Ze záběrů je cítit prostor (zejména v Kaneovo sídle), čemuž napomáhá častý pohyb herců, švenkování či natočení kamery. Záběry jsou často směřovány do rohu nebo zabírají postavy z boku, což umocní prostorový vjem. Postava Kanea je ve chvílích, kdy má výrazné dominantní postavení, učebnicově zabírána z pohledu.

Charakter hlavních postav:

Charles Foster Kane: Kane vyrůstal ve skromných poměrech s matkou a otcem, kterým byl dán důl, aby si zajistili obživu. Ten se později ukázal být bohatým na zlato. Aby rodiče pro svého syna zajistili lepší budoucnost, svěří ho do opatrovnictví podnikatele Waltera Parkse Thatchera. Mladý Kane byl vyhozen z řady univerzit a v dospělém věku se rozhodl převzít New York Inquirer, protože „by byla zábava vést noviny“. Povahou volnomyšlenkář, průbojný podnikatel a milovník dobrého umění se v průběhu života vlivem moci a majetku změní, díky čemuž ublíží řadě lidí okolo sebe. Nakonec umírá sám a opuštěn, obklopen vším a ničím.

Jedediah Leland: Blízký a velmi zásadový přítel Charlese Fostera Kanea, který jej přizval k práci na novinách New York Daily Inquirer. Byl přítomen momentu, kdy Kane sepsal „Prohlášení o principech“, na základě kterých se zavázal poskytovat pravdivé a kvalitní informace. Poté, co Kane prohraje volby na guvernéra, požádá jej o přemístění do Chicagské pobočky Inquireru. Kaneova druhá žena Susan se pokouší o kariéru operní pěvkyně, Jedediah však její chicagský debut pod vlivem alkoholu ve své recenzi zkritizuje, za což je vyhozen (paradoxně u psaní recenze usne, dokončí ji však sám Kane). Na konci filmu pošle Kaneovi k připomenutí a zamyšlení Prohlášení o principech, které kdysi podepsal.

Emily Monroe Norton Kane/Susan Alexander Kane: První (neteř amerického prezidenta) a druhá žena mediálního magnáta. Obě jsou v průběhu filmu zhrzeny jeho jistou přehlíživostí a zahleděním se do vlastního blaha.

James W. Gettys: Kaneův politický rival a úřadující guvernér New Yorku. Zdá se, že příští volby vyhraje Kane, ale Gettys nekompromisně vystaví utajovaný vztah Kanea s milenkou Susan veřejnosti, což vede k jeho porážce.

Jerry Thompson: Tajemný novinář pověřený hledáním smyslu slova „rosebud“. Ve filmu jej lze zahlédnout pouze ve stínu nebo otočeného zády ke kameře.

Mr. Bernstein: Kaneův přítel a zaměstnanec, který mu zůstal věrný až do konce.

Klíčové scény filmu:

Úvodní scéna, ve které pan Kane umírá (viz. Filmová řeč, Storyboard). Dále scéna v zimě, kdy rodiče předávají mladého Kanea opatrovníkovi, protože je díky sáňkám, na kterých malý Kane řádil, důležitá pro konec filmu. Momenty, kdy Kane podepisuje Prohlášení o principech a Jedediah mu jej později pošle. Zlom v Kaneově životě, kdy jej opouští první žena Emily, a závěr filmu, ve kterém jsou spáleny jeho sáňky z dětství se symbolem „rosebud“.

Co se mi (ne)líbilo:

Myslím, že jsem vše zmínil ve Vlastním názoru. Líbila se mi filmová řeč, prolínačky, hra se světlem a hudba, nepochopil jsem námět/sdělení, respektive jsem očekával něco hlubšího.

Storyboard
(úvodní scéna)

